

FİCÂR

(الفجار)

İslâm'dan önce bazı Arap kabileleri arasında haram aylarda cereyan eden savaşlar.

Ficâr sözlükte “azmak, haktan ayrılmak, günaha dalmak, yemininde ve sözünde yalancı çıkmak” anlamına gelir. İslâm'dan önce Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerle sık sık savaşlar meydana gelirdi. Bunlardan dördü, her türlü düşmanlık ve mücadeleden el çekilmesi gereken, kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda (zilkade, zilhicce, muharrem, receb) yapıldığı için “ficâr savaşları” (eyyâmü'l-ficâr) diye anılmıştır. Câhiz ise haram aylarda sadece Mekke'de cereyan eden savaşlara ficâr adı verildiğini kaydeder (*Kitâbü'l-Hayevân*, I, 165-166).

Kinâne ve Hevâzin kabileleri arasında meydana gelen Birinci Ficâr Muharebesi, Kinâne kabilesinin bir kolu olan Benî Gıfâr'dan Bedr b. Ma'ser'in Ukâz panayırında ayaklarını uzatıp, “Araplar'ın en şerefli benim. Kim benden daha şerefli olduğunu iddia ediyorsa gelsin, kılıcı ile şu ayağıma vursun” diye övündüğünü duyan, Hevâzin'in kollarından Benî Duhman'dan (veya Benî Nasr b. Muâviye) Ahmer b. Mâzin'in öfkelenerek onu kılıçla yaralaması ile başlamış, ancak çarpışmalar şiddetlenmeden sona ermiştir. İkinci Ficâr Muharebesi, Kinâne kabilesine mensup bazı gençlerin Ukâz panayırında Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinden bir kadına saldırmaları sonucu çıkmıştır. Kinâne ve Hevâzin arasında cereyan eden Üçüncü Ficâr Muharebesi'nin sebebi, Kinâne'den bir kişinin Benî Nasr'a mensup birine olan borcunu inkâr etmesidir. Dördüncü Ficâr Muharebesi bu savaşların en şiddetlisi olup birbirleriyle müttefik Kureys-Kinâne ve Kays-Aylân kabileleri arasında cereyan etmiştir. Benî Kinâne'den Berrâd b. Kays'ın Hevâzin eşrafından Urve b. Utbe'yi öldürmesi bu savaşa sebebiyet vermiştir. Rivayete göre Benî Kinâne arasında kötü bir kişi olarak bilinen Berrâd b. Kays Hîre'ye gitmişti. Burada Hîre Hükümdarı Nu'mân b. Münzir'in büyük bir kervan hazırladığını, Urve'yi de bu kervanı korumakla görevlendirdiğini duyan Berrâd sinirlenerek, “Sen bu kervanı Kinâne'ye karşı da koruyacak mısın?” diye sormuş, Urve de “Evet, bütün kabilelere ve herke-

se karşı koruyacağım” cevabını vermişti. Bunun üzerine Berrâd Urve'yi takip etmiş, bir fırsatını bulup onu öldürmüş ve durumu Kureys'in reisi Harb b. Ümeyye'ye bildirmişti. Bunun üzerine Harb bir toplantı yaparak Kureys'in muhtemel bir intikam savaşına karşı hazır olmasını istedi. Öte yandan Kays-Aylân reisi Ebû Berâ Âmir b. Mâlik kabilesiyle Berrâd'ı takibe koyuldu ve Mekke yakınlarında ona yetişti. Bu ilk çarpışmadan sonra her iki taraf savaş için ciddi bir şekilde hazırlandı. Harb b. Ümeyye, Kureys ve Kinâneliler'in başkumandanlığına getirildi. Kureys'in kollarından Hâşimoğulları'nın reisi ve Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib, haram aylarda buldukları gerekçesiyle Hâşimoğulları'nın bu savaşa katılmasına razı olmamış, Abdullah b. Cüd'ân ile Harb b. Ümeyye, “Hâşimoğulları bu savaşa katılmazlarsa biz de katılmayız” deyince Hâşimoğulları Zübeyr b. Abdülmuttalib kumandasında savaşa katılmak zorunda kalmıştı. Savaşın ilk başlarında Kays-Aylân üstünlük sağladıysa da savaş akşama doğru Kureys ve müttefiki Kinâne'nin zafarıyla sonuçlandı. Daha sonra Utbe b. Rebîa'nın gayretiyle taraflar arasında anlaşma sağlandı. Bu çarpışmalarda Kays-Aylân'ın kaybı daha fazla olmuştu. Ölenlerin diyeti Kureys ve Kinâne tarafından ödendi. Berrâd ve Urve isimleri bir daha ağza alınmamak kaydıyla muahede imzalandı.

“Eyyâmü'l-ficârî'l-evvel” denilen bu savaşlardan başka “Eyyâmü'l-ficârî's-sânî” adı verilen dört savaş daha olmuştur. Bunlar sırasıyla Şemta, Ablâ, Ukâz ve Hureyre savaşlarıdır. Dört yıl süren bu savaşlar da anlaşmayla sonuçlanmıştır.

Hz. Muhammed'in Eyyâmü'l-ficârî'l-evvel'in dördüncüsüne amcalarıyla birlikte katıldığı ve o sıralarda on dört, on beş (İbn Hişâm, I, 184; Diyarbekrî, I, 259; Halebî, I, 207), on yedi (Ya'kübî, II, 15) veya yirmi (a.e., II, 15-16; İbnü'l-Esîr, I, 592; Diyarbekrî, I, 259) yaşlarında olduğu nakledilmektedir. Onun bu muharebede fiilen savaşıp savaşmadığı hususunda iki rivayet bulunmaktadır. Birinci rivayette Kayslılar'la savaşmayıp amcalarına ait eşyaları koruduğu, atılan okları kalkanla karşılayıp toplayarak onlara vermekle yetindiği belirtilir (İbn Hişâm, I, 195-198). Abdurrahman es-Süheyfî de Hz. Muhammed'in bu savaşa fiilen iştirak etmediğini, onun haram aylarda ve müşrikler arasında cereyan eden bir savaşa

katılmasının mümkün olmadığını, Cenâb-ı Hakk'ın ancak ilâ-yi kelimetullah için savaşa izin verdiğini söyleyerek bu görüşü destekler (*er-Ravzü'l-ünûf*, II, 229). İkinci rivayete göre ise Hz. Muhammed amcaları ile birlikte katıldığı bu savaşta ok atmış ve bundan dolayı pişman olmadığını beyan etmiştir (İbn Sa'd, I, 128). Onun diğer ficâr savaşlarına katılıp katılmadığı bilinmemektedir. Nüreddin el-Halebî başka bir savaşa iştirak etmediğini (*İnsânü'l-uyûn*, I, 210), İbn Kesîr ise Şerib (Ukâz) Savaşı'na katıldığını söyler (*el-Bidâye*, II, 290). Zührî gibi bazı müellifler ise Hz. Muhammed'in Kureys'in yenilgiyle sonuçlanan Şemta Savaşı'na katılmasının mümkün olmadığını söyler de İbnü'l-Esîr bu fikre karşı çıkarak onun peygamber olduktan sonra katıldığı savaşlarda bile ashabının mağlûp olduğunu hatırlatır (*el-Kâmil*, I, 592-593).

Bazı araştırmacılar, ficâr savaşlarının meydana geldiği yıllarda Hîre Krallığı'nın süratle çöküşe doğru sürüklendiğini, buna karşılık Mekke şehrinin giderek nüfuz kazandığını ve bu savaşlara her iki tarafın Hîre, Tâif-Yemen kervan yolunu kontrol altına alma isteklerinin sebep olduğunu ileri sürerlerse de (Watt, s. 21-22) bunların kan davasından kaynaklanan birer intikam savaşı olduğunu söyleyenler de vardır (Landau-Tasseron, s. 56).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, II, 598-599; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 184-187, 195-198; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 128; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 165-166; Fâkihî, *Ahbaru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah), Mekke 1407/1986-87, V, 185-186; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 603; Ya'kübî, *Târîh*, II, 15-16; Süheyfî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 229 vd.; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 61; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 588-595; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 290; Fâsî, *Şifâ'ü'l-ğarâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, II, 147-156; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, I, 255-256, 259-260; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, I, 207-210; M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr., *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-Câhiliyye*, Kahire 1361/1942, s. 322-323; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), I, 48 vd.; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), İstanbul 1981, s. 87-93; Tefîk Berrû, *Târîhu'l-'Arabî'l-kadîm*, Dimaşk 1982, s. 217-219; Mahmud Esad, *İslâm Tarihi*, s. 382-383; W. M. Watt, *H. Muhammed Mekke'de* (trc. Ramî Ayas — Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 18, 21-23, 30, 38, 147, 165; C. Zeydân, *el-'Arab kabîle'l-İslâm*, Beyrut, ts. (Dâru Mektebeti'l-Hayât), s. 322-324; Ella Landau-Tasseron, “The Sinful Wars, Religious, Social, and Historical Aspects of Hürub al-Fijâr”, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VIII, Jerusalem 1986, s. 37-59; “Ficâr”, *İA*, IV, 628; J. W. Fück, “Fidjâr”, *El²* (İng.), II, 883-884.

